

Suomenkielinen näkömä tieteisfiktio kenttään

Markku Soikkeli, *Tieteiskirjallisuuden käsikirja*. Helsinki, Avain 2015, 352 s.

Markku Soikkelin *Tieteiskirjallisuuden käsikirja* (2015) esittelee tieteisfiktio määritelmiä, teemoja ja tarjoaa runsaan annoksen esimerkkiteoksia. Se johdattelee laaja-alaisesti suomenkieliseen tieteiskirjallisuuteen, mutta ei avaa merkittäviä uusia näkökulmia aiheeseen.

Soikkelin teos on jaettu temaattisesti kuuteen osaan. Osat vastaavat suurilta osin Istvan Csicsery-Ronay jr:n *The Seven Beauties of Science Fiction* (2007) -teoksen jakoa, vaikka niitä onkin yksi vähemmän. Soikkeli esittääkin kiitoksensa Csicsery-Ronayn teokselle, jota hän myös lainaa useissa kohdissa. Käsikirja viittaa usein akateemiseen tutkimukseen, vaikka keskeisempänä tavoitteena on tarjota yleistajuinen katsaus tieteisfiktioon. Akateemisena hakuteoksena teos ei täysin toimi, koska esimerkiksi kaikkia lähdetekstejä ei nimetä. Lukulistat, jotka ovat teoksen osioiden lopuissa, ovat ennen kaikkea arvokkaita niiden tarjoamien fiktiovinkkien takia.

Käsikirjan osat esittelevät kuusi tapaa tunnistaa tieteisfiktio. Ensimmäisessä osassa Soikkeli tarkastelee tieteiskirjallisuuden suhdetta kieleen. Luvussa lainataan tieteisfiktio tutkimuksen yhtä keskeistä hahmoa, Darko Suvinia, jonka teoriat *novumeista* eli uudissanoista ja vieraannuttamisesta elävät vielä vahvoina tutkimuksen kentällä, vaikka ne ovatkin saaneet runsaasti ansaittua kritiikkiä. Myös Soikkeli suhtautuu käsitteisiin kriittisesti esimerkiksi tuomalla esiin sen, että tieteiskirjallisuuden uudissanat usein sijoittuvat varsin kapealle sektorille ja harvat teokset pohtivat tarkemmin tulevaisuuden tuomia muutoksia kieleen. Poikkeuksena Soikkeli nostaa esiin Anthony Burgessin *Kellope-liappelsiin* (1962), jonka kuulumisen tieteiskirjallisuuden kenttään hän tosin kyseenalaistaa saman tien.

Tieteiskirjallisuuden käsikirjan selkeitä vahvuuksia ovat sen tarjoamat runsaat kirjavinkit. Soikkeli käyttää esimerkkeinä useita moneen kertaan pureskeltuja tieteiskirjallisuuden kanonisoituja teoksia, kuten Octavia E. Butlerin *Xenogenesis* -sarjaa (1987-89) ja Ursula K. Le Guinin teosta *Left Hand of Darkness* (1969). Toisaalta mukaan mahtuu myös runsaasti harvemmin hakuteoksissa mainittuja tekstejä, kuten Niels E. Nielsenin *Vartija* (1974), jonka Soikkeli nostaa käsikirjan toisessa osiossa esimerkiksi imperiumikriittisestä tai yleisemmin postkolonia-

listisesta tieteisfiktiosta. Suuri osa näistä harvinaisuuksista on käänöskirjallisuutta menneiltä vuosikymmeniltä, joten useiden saatavuus Suomesta voi olla heikko.

Selkein lisä tavanomaisiin tieteisfiktioistauksiin ovat suomalaisten kirjailijoiden teokset. Muun muassa Maarit Verrosen *Karsintavaihe* (2008) nostetaan esiin kielestä puhuttaessa, Emmi Itärannan *Teemestarin kirja* (2012) mainitaan kolmannessa osiossa esimerkkinä ekologisesta ja sosiologisesta dystopiasta ja Hannu Rajaniemi nimetään samaan joukkoon avaruusoopperan mestareiden Ian Banksin ja Alastair Reynoldsin kanssa. Mainitut kirjailijat ja teokset ansaitsevat mainintansa, mutta osa viittauksista kotimaiseen kenttään sivuutetaan nopeasti, minkä vuoksi ne jäävät irrallisiksi. Tämä saa pohtimaan, ovatko ne otettu mukaan ainoastaan suomalaisuutensa vuoksi.

Täyteen pakatussa *Tieteiskirjallisuuden käsikirjassa* harva teos saa laajempaa käsittelyä. Muutamat teemat jäävät vähäiselle sanamäärälle. Yksi osa-alue huomioidaan poikkeuksellisen laajasti: huumori. Tieteiskirjallisuuden humoristinen ja satiirinen osuus, joka harvoin edes esiintyy muissa tieteisfiktiota käsittelevissä teoksissa, huomioidaan esiteltäessä muun muassa James Morrowin ja Douglas Adamsin teoksia. Vaikka Soikkeli ehkä korostaa ajoittain tieteiskirjallisuuden satiirisuutta hieman liikaakin, on kirjallisuuden lajin tämän puolen esiin nostaminen arvokasta. Harvoin genren rajojen sisälle päästetyt steampunk ja paleofiktio saavat myös lyhyet esittelyt, mutta suurempaa laajennusta spekulatiivisen fiktion kentälle Soikkeli ei lähde rakentamaan. Tieteiskirjallisuuden suhde fantasia- ja kauhukirjallisuuteenkin sivuutetaan sukulaisuutena, mikä on toki ymmärrettävää teoksen rajauksen huomioon ottaen.

Perinteiset tieteiskirjallisuuden alalajit saavat toki huomiota: Kriitikkojen ja tutkijoiden lähes loppuun asti kaluamaa kyberpunkkia käsitellään huomattavan laajasti läpi kirjan. Esimerkiksi William Gibsonin tuotanto, pääasiassa *Neuromancer* (1984), on esillä käsikirjan luvussa ”Miljöönä maailma” puhuttaessa virtuaalitodellisuudessa, luvussa ”Rajatilaolennot ja groteskin kauneus” alustettaessa Donna J. Harawayn kyborgiteorian käsittelyä ja luvussa ”Eilispäivän avaruusalus, huomispäivän tietokone” tarkasteltaessa tieteisfiktiota ja postmodernismia. Kyberpunkin jakautuminen tuo esiin teoksen yhden ongelman: useat teemat ja lukuisat alateemat hajottavat kokonaisuutta. Tosin kuudes ja viimeinen osio on teoksen yhtenäisimpiä lukuja. Se kartoittaa tieteisfiktion historiallista kehitystä mielenkiintoisesti, vaikka sen tarjoama spekulointi nykytilasta ja lähitulevaisuudesta esimerkiksi mediafiktio-käsitteen avulla ei tuo teoksella selkeää uutuusarvoa.

Soikkeli suhtautuu kriittisesti englanninkielisen kirjallisuuden valta-aseman tieteiskirjallisuuden kentällä, mutta toisaalta hänen omat esimerkkinsä ovat suurimmaksi osaksi alun perin englanninkielisiä ja/tai länsimaiseen tuotantoon keskittyviä. Vaikka esimerkiksi afrikkalainen, karibialainen ja kiinalainen tieteiskirjallisuus ovat nousseet suuremman huomion kohteiksi vasta kirjan julkaisun jälkeen, olisi niistä löytynyt materiaalia tuolloinkin. Niin ikään

nuortenkirjallisuutta käsitellään vähän, eikä sarjakuva ei ole mukana ollenkaan. Harmillisen suuri osa laajasta teosvalikoimasta edustaakin varsin kapeaa ja vanhaa kenttää tieteiskirjallisuudesta.

Tieteiskirjallisuuden käsikirja putoaa hieman hankalasti akateemisen ja laajemmalle yleisölle suunnatun käsikirjan väliin, vaikka painoarvo on jälkimmäisellä. Tästä huolimatta se on kuitenkin kattava katsaus, joka tarjoaa runsaasti lukuehdotuksia. Aukot voi täyttää erikoistuneimmilla tai englanninkielisillä oppailla ja olla tyytyväinen, että tieteiskirjallisuutta käsitellään myös suomeksi.

Jani Ylönen